

Szcientológia

*és korabeli vallásdefiníciók
a társadalomtudományokban*

Alejandro Frigerio, Ph.D.

Az Argentínai Katolikus Egyetem
Szociológia tanszékének docense,
Buenos Aires, Argentína

Századunk közepétől a nyugati társadalmakban újra érdeklődés volt tapasztalható a vallásos jelenségek megnyilvánulásainak különbözősége iránt. Ez az érdeklődés az alábbiaknak köszönhető:

- Az új vallások feltűnése vagy kialakulása, különösen az Amerikai Egyesült Államokban (mint például a Nemzetközi Krisna Társaság, a Szcientológia Egyház, az Isteni Fény Missziója);

- a már létező vallások új földrajzi területeken való elterjedése, mint például néhány keleti vallás Amerikában és Európában; a pünkösdzizmus, a mormonok Jézus Krisztus Egyháza és a Jehova Tanúi az Egyesült Államokban, Dél-Amerikában és Európában; a Santeria Kubából az Egyesült Államokba és Közép-Amerika államaiba, továbbá az Umbanda Brazíliából Uruguayba, Paraguayba, Argentínába, Chilébe és kisebb mértékben az Egyesült Államokba és Európába való eljutása);

- a meglévő vallások „megújhdása” (mint például karizmatikus reformációk az evangelizációban és a katolicizmusban, spiritualista katolikus csoportok feltűnése stb.), valamint

- különféle decentralizált spirituális szubkultúrák feltűnése (melyek az Új Kor néven váltak ismertté).

A vallási sokféleség iránti érdeklődés újraélesztette a társadalomtudományokon belül régóta folyó vitákat, ami a vallásos jelenségek pontosabb definícióit eredményezte. Társadalomtudósok különböző csoportjai különféle típusú, gyakran a pillanatnyi elméleti érdeklődéseikre választ adó definíciók mellett döntöttek.

E különböző definíció típusok közé tartoznak az alábbiak:

A vallás lényegi definíciói, amelyek megpróbálják „belülről”, vagy a belső értelem alapján jellemezni azt;

A vallás összehasonlító definíciói, melyek a más jelentési rendszerektől való megkülönböztetés alapján ítélik meg a vallást;

A vallás funkcionális definíciói, melyek a más társadalmi szférákban és a személyes életben fellépő következmények alapján jellemzik a vallást;

A vallás elemző definíciói, melyek a vallásos jelenségben rejlő megkülönböztető szempontok alapján jellemzik a vallást; valamint

A vallás elkülönítő definíciói, melyek azokat a jelenségeket tekintik vallásosnak, melyeket a társadalom tagjai és annak intézményei annak tekintenek. A társadalomtudományok szempontjából az a feladat, hogy amikor meg kell állapítani, hogy valamely hit és gyakor-

latrendszer vallást képez-e, akkor szem előtt tartsa, hogy az ilyen témakörökben jelenleg folyó vitákban ügyelni kell a vallás definícióinak különbözőségére.

A következő oldalakon javaslatot teszünk annak megállapítására, hogy vajon a Szcientológia vallás-e – figyelembe véve azokat a különféle definíciókat, melyek segítségével a társadalomtudósok jelen pillanatban jellemzik ezt a fogalmat.

I. A SZCIENTOLÓGIA ÉS A VALLÁS LÉNYEGI DEFINÍCIÓI

A vallás *lényegi* definíciói azoknak a *belső jellemzőknek* az alapján próbálnak meghatározást adni, melyekkel a vallást gyakorlók számára a vallásos tapasztalatok leírhatók. Ebből a megvilágításból *azok a tapasztalatok* definiálhatók vallásosnak, melyeket az egyének különlegesnek, transzcendensnek és egyértelműen eltérőnek érzékelnek attól a mindennapi valóságtól, amely az idő java részében érzékelhető. Akiknek ilyen élményeik vannak, azok nem tudják azokat megmagyarázni az életük során normál esetben bekövetkező események definiálására és magyarázatára használt fogalmak és elméletek segítségével. Azonban az ilyen körülmények között szerzett élmény számukra kétségbevonhatatlannak és valóságosabbnak tűnik, mint ahogyan azt a mindennapok világa érzékeli. Peter Berger így fogalmaz:

„A vallásos élmény szövegösszefüggésében a mindennapi élet valósága drámai módon elveszti a legfőbb valóság státusát. Ugyanakkor úgy tűnik, mint egy másik valóság előszobája, amely radikálisan eltérő jellegű, mindazonáltal borzasztóan fontos az egyén számára. A realitás ezen érzékelésében bekövetkező változás révén úgy tűnik, hogy a mindennapi realitás összes evlági tevékenysége radikálisan veszt a

jelentőségéből, és triviálissá, a Prédikátor Könyvének szavai szerint hiábavaló, haszontalan ürességgé válik.” (Berger, 1974, 130–131. oldal)

Ebből a szempontból a vallás a rendkívüli, a szentséges, „a másik” országgént definiálható. Más szóval, a vallás a tevékenységek és az emberi gondolkodás azon területe, amely egyszersmind olyan élményekből merít, melyek az egyént kapcsolatba hozzák valami megfoghatatlannal, csodálatossal, titokzatos-sal és fenségessel, amit nem lehet megmagyarázni azon racionalitás és elméletek alapján, melyek alapján az egyén tudomást szerez életének eseményeiről. A vallási intézmények azok, melyek gondoskodnak arról, hogy szabályozzák, definiálják és megmagyarázzák a vallásos élményeket.

Ha megkérdeznénk valakit, hogy vajon a Szcientológia illeszkedik-e a valóságok jelenlegi definícióihoz, az egyenértékű lenne azzal, mintha azt vizsgálnánk, hogy vajon néhány olyan különleges élménytípus körül forog-e, szabályozná vagy magyarázná azokat, melyek kapcsolatba hozzák az egyént egy másik csodálatos és meglepő rend kreativitásával. A válasz az én értelmezésem szerint igenlő.

A problémák megoldásán és az evi-lági célkitűzések teljesítésén túl a Szcientológia által kijelölt út annak az egyénnek, aki a gyakorlatainak megértésével kezd foglalkozni, folyamatos előrehaladást ígér a tartós boldogság és egy olyan új tudati állapot felé, amelyről eddig nem is álmodhatott. Az ilyen tudati állapot betetőzése a teljes szabadság élményét képezi, amelyben az egyénnek meglenne a képessége arra, hogy irányítsa az anyagból, energiából, térből és időből álló fizikai világmindenséget, és elérje a tökéletes mindentudás állapotát. Az élet és halál tudata, va-

lamint a világmindenség tudata ezért teljesen nyilvánvaló az egyén számára. A Szcientológia Egyház kimondja, hogy:

„Az ember három részből áll: a testből, ami csak egy kicsivel több, mint egy gép; az elméből, amely az elemző és a reaktív elmére oszlik, amely számításokat végez, és csak egy kicsivel tartalmaz többet, mint egy fényképgyűjtemény; valamint a thetánból, magából az életből, a lélekből, amely életet lehel a testbe. Lényeg az, hogy a thetán mind a test, mind az elme felett áll... De mik a korlátai? Milyen magasra képes végül is emelkedni?”

„E válaszok kutatásából származik a Szcientológia tárgya, továbbá megnyílt az ajtó a spirituális lehetőségek teljes körű realizálása előtt is.”

„Ennek az állapotnak Operatív (működő) Thetán a neve... A thetán tömeg, mozgás, hullámhossz vagy a térben és időben való elhelyezkedés nélkül is képes bármit véghezvinni. Ennélfogva az Operatív (működő) Thetán úgy definiálható, mint egy olyan egyén, aki ismerője és alakítója az étellel, gondolkodással, anyaggal, energiával, idővel és térrel kapcsolatos okoknak.”

„Így hát nem véletlen, hogy ezt a Szcientológia úgy írja le, mint az embernek a spirituális szabadság iránti legalapvetőbb reményeinek valóra váltását – az idők során felhalmozódott akadályok eltakarításával, és visszatérve a velünk született állapotba, amelyhez hozzátartoznak mindazok a képességek, amelyek elválaszthatatlanul a sajátunk.” (Szcientológia kézikönyv, 23. oldal.) Az egyik egyházi kiadvány az alábbi módon írja le az Operatív Thetán végső szintjének elérésekor várható eredményeket:

„Ezek az igazságok alapvetően meghatározóak az Operatív Thetánként való fennmaradásunk és azon képességünk szempontjából, hogy elérjük a teljes lelki szabadságot. Az időről, a jövőről és a múltból alkotott fogalmaink ismételtlen meg fognak változni, és a stabilitás, valamint a tudat egy olyan összehasonlíthatatlan és új szintjét fogjuk megtapasztalni, amely velünk fog maradni a jelen életünk és jövőbeli életeink során is.” (Source magazin 99:21)

Egyfelől a különbség a szabadság és a mindentudás efféle tapasztalata, és az ember szokásos tapasztalata között egyértelmű. Ezenkívül a Szcientológia doktrínája leszögezi, hogy aki az abban kijelölt utat követi, eljuthat az „exteriorizáció” élményéhez, melynek során a *thetán* (a lélek) elhagyja a testet, és az emberi testtől független formában létezik. Exteriorizációkor a személy képes arra, hogy lásson a test szemei nélkül, halljon fülek nélkül, és tapintson kezek nélkül, elérve azt a bizonyosságot, hogy ő önmaga (a *thetán*), és nem a teste. A Szcientológia szerint a *thetán* exteriorizációja nyilvánvalóvá teszi, hogy a lélek halhatatlan, és meg van áldva olyan képességekkel, melyek meghaladják azt, amit az evilági okoskodással az egyén megjósolhatna:

„A *thetán* képes elhagyni a testet, és az emberi testtől függetlenül létezni. Az exteriorizált személy képes látni a test szemei nélkül, hallani a test fülei nélkül, és tapintani a test kezei nélkül. Az ember mindeddig nagyon keveset tudott az elméjétől és testétől való ezen elválásról. A Szcientológiában elérhető exteriorizáció műveletével valamely személy azt a bizonyosságot szerezheti meg, hogy ő önnönmaga, és nem a teste.” (Mi a Szcientológia?, 1993:147.)

Összegzőképpen, azon nagyszámú valláshoz hasonlóan, melyek nemzetközileg az elmúlt néhány évtized „vallásos erjedését” képezik (keleti eredetű vallások, pünkösdzizmus, valamint többek között az afroamerikai vallások), a nem mindennapi és nem evilági vallási élmények központi helyet kapnak a Szcientológiában is. Más vallásokhoz hasonlóan ezek az élmények egyfelől motiváltak, szabályozottak és doktrína által értelmezettek, másfelől bizonyíték-ként szolgálnak a csoport által képviselt kozmikus látomás pontosságára. Ezért a Szcientológia a jelen pillanatban a társadalomtudományokban való használatát illetően összhangban van a vallás lényegi definíciójával.

II. A SZCIENTOLÓGIA ÉS A VALLÁS ÖSSZEHASONLÍTÓ DEFINÍCIÓI

Egyes szerzők úgy jutnak el egy adott vallás definíciójához, hogy összehasonlítják más jelentési rendszerekkel. (Ami alatt olyan gondolatok vagy elméleti tradíciók halmazait kell érteni, amelyek valamilyen konkrét értelmet tulajdonítanak a valóságnak és az élettapasztalatoknak.) Így például Stark és Gluck (1965) megkülönbözteti a „humanista perspektívákat (megvilágítást)”, amelyek megkísérlik az ember olyan-olyan életét értelmessé tenni, szemben azokkal a vallásokkal, melyek éppen ellenkezőleg, azt állítják, hogy felfedezték vagy kiépítették az élet *igazi* értelmének felfedezéséhez vezető utakat. Egyes rendszereket az különböztet meg a többitől, hogy a humanista perspektívák esetében az egyén a saját szándékától vezérelve ruházza fel az életet egy valamilyen, előzőleg egyeztetett és a szabad akaratát viszonylag jól tükröző értelemmel; a második eset már eleve abból a feltételezésből indul ki, hogy már van egy *meglévő* értelem (jelentés), amellyel az egyedi ember vagy társadalmi csoport fel kívánja ruházni, és van lehetőség az előre megállapított értelem elfogadtatására. A témával kapcsolatban Reginald Bibby az alábbiakat mondja:

„A vallásos perspektívák azt a lehetőséget hordozzák magukban, hogy létünknek van egy olyan értelme, amely időben megelőzi azt, amit mi, mint emberi lények annak tulajdonítani szándékozunk. Ugyanakkor a humanista perspektíva az egyénre bízva a létezés értelmének kutatását, hogy az maga mérje fel, hogy milyen értelemet is tulajdonítson a létnek.” (Bibby, 1983, 103.)

Ebből a szemszögből nézve a kérdés feltevése, hogy vajon a Szcientológia vallás-e, annak a vizsgálatát jelenti, hogy vajon felruházza-e egy olyan értelemmel az ember életét, amely már előzetesen létezik, és amelyet igaznak és megváltoztathatatlanak tekint. Ehhez a gondolat-hoz kapcsolódóan megjegyezhetjük, hogy a Szcientológia szerint az embert spirituális (szellemi) lényként kell definiálni. Határozottan állítható, hogy az embernek nincs lelke, hanem valójában az egyén nem más, mint egy lélek. Ennek a léleknek a neve „thetán”, ami a görög *theta* betűből származik. Ki kell jelentenünk, hogy maga az egyén spirituális (szellemi) lényként létezik. A művészi képesség, a személy lelkiereje, kitartása és egyéni jelleme mindmind az egyén spirituális (lelki-szellemi) természetének megnyilatkozásai. A thetán magát a személyt testesíti meg.

A Szcientológia szerint az ember a következőkből áll: a test, amely szervezett fizikai anyag, illetve szerkezet; az elme, amely képekből, tárolt gondolatokból, következtetésekből, döntésekből, megfigyelésekből és érzéletekből áll; valamint a thetán. A thetán a dolgok teremtőjeként fogható fel. Az elme és a

test nélkül is van életerejé és élete, és az elmét, mint a közte és a fizikai világ-mindenség között működő szabályozó-rendszert használja fel. A Szcientológusok azon az állásponton vannak, hogy az ember egy thetán, és a thetán az összes teremtmény forrása. Halhatatlan, és ő maga az élet. Kreativitása potenciálisan végtelen, és mivel nem része a fizikai világmindenségnek, megvan az a potenciális képessége, hogy irányítsa ezt az anyagból, energiából, térből és időből álló univerzumot.

A Szcientológia szerint az ember testből, amely szervezett fizikai anyag vagy összetétel; elméből, amely képekből, rögzített gondolatokból, következtetésekből, döntésekből, megfigyelésekből és érzéletekből áll; valamint a thetánból (szellemből) tevődik össze.

Ugyanakkor a Szcientológia kifejezetten azt állítja, hogy doktrínájának tanítása gazdagítja az ember felfogóképességét, értelmét, lehetőségeit, és felszínre hozza azokat a nehézségeket is, amelyekkel szembe kell néznie, és amelyek sokkal messzebbre mutatnak a filozófiai, illetve társadalomtudományok tanításainál. A Szcientológia alapelveinek ismeretében a személy képes lehet megérteni például azt, hogy egyes emberek miért sikeresek, miközben mások miért nem, miért boldog az egyik ember, miközben a másik nem, és miért stabilak egyes kapcsolatok, mások pedig miért szakadnak szét.

A Szcientológiában történő képzés lehetővé teszi a magát arra elszánó embernek, hogy megismerje az élet misztériumát, mély rejtelseit, és eljusson halhatatlan jellegének tökéletes felfogásához. L. Ron Hubbardnak az Egyház által széles körben terjesztett tanításain keresztül az egyén elérheti összes képességének kifejlődését a „nyolc dinamikán” keresztül. Ezek a dinamikák vagy területek, melyek segítségével az emberi tevékenység leírható, az alábbiak:

1. az egyén; 2. család és nemiség; 3. csoportok; 4. az emberiség; 5. az összes életforma; 6. a fizikai univerzum; 7. a lelkiség; valamint 8. a Legfelsőbb Lény végtelen nagysága. (*Szcientológia 0-8, Az alapok könyve*, 1990, 25–26)

Az Egyház tanításainak az a célja, hogy növelje az egyén értelmi képességeinek szintjét annak érdekében, hogy az élet összes dinamikáját irányítani és befolyásolni tudja.

Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy a legtöbb valláshoz hasonlóan a Szcientológia is azt állítja, hogy felfedte az élet misztériumát. Nem indítványozza, hogy az ember élete kapjon valamilyen önkényes értelmet (jelentést), hanem azt állítja, hogy felfedezte az *igazi* értelmét. Ennek során jutott el oda, ami megkülönbözteti a humanista perspektíváktól: nem indítványoz vagy javasol különböző etikai normákat és értékeket annak érdekében, hogy az emberi életet értelmezze, értelemmel ruházza fel vagy értelmessé tegye. Ugyanakkor azt állítja, hogy *valóban tudja, mi is az ember, és hogy mi az életének az értelme*. Ugyanakkor, és annak ellenére, hogy ugyanolyan szavakat és szókinccset használ, mint a tudomány, világosan elkülönül attól, tekintettel arra, hogy nem szándékozik megmagyarázni, hogyan is történnek a dolgok, nem fogalmaz meg kérdéseket, nem állít fel hipotéziseket, hogy szembehelyezkedjen vele és ténylegesen módosítsa. Inkább azt állítja, hogy felfedezte az *igazi okokat*, és arra ösztönzi az egyént, hogy részesüljön az elmondott ismeretekben.

III. A SZCIENTOLÓGIA ÉS A VALLÁS FUNKCIONÁLIS DEFINÍCIÓI

A definíciók egy másik osztálya az élet többi területén levont következtetések alapján jellemzi a vallást. A vallás

első *funkcionális* definíciói Emile Durkheim művéből származnak, és a vallási szertartások által ébresztett szolidaritási érzésekre, valamint a társadalmi összetartásra és közösségi egységre gyakorolt hatásaira helyezi a hangsúlyt. Ezeket a definíciókat azon az alapon bírálják, hogy egyfelől gyakran előfordul, hogy ugyanazon társadalmon belül több vallás is létezik – ezáltal kétségbevonva, hogy a vallásnak van-e összetartó funkciója a közösség egészére nézve –, másfelől előfordulhat, hogy a nem vallásos jelképek és szertartási formák, mint például azok, amelyek valamely nemzet, állam vagy etnikai csoport sajátjai, betölthetik-e ugyanazt a funkciót, hogy szolidaritási alapon hoznak létre kötődéseket és keltenek közösségi érzést.

Valójában jelenleg egy bizonyos számú társadalomtudós nem a társadalmi életben, hanem az egyének személyes életében fellépő következmények alapján definiálja a vallást. Ezek a szerzők úgy definiálják a vallást, mint ami „*olyan formák és szimbolikus cselekedetek kombinációja, melyek az egyént létének végső állapotával hozzák kapcsolatba*” (Bellah, 1964:358), vagy mint „*különbőle vallási hitek és gyakorlatok olyan rendszere, amelyeken keresztül egy embercsoport szembeszáll az élet alapvető problémáival*” (Yinger, 1970:7). Ezen alapvető problémák közé tartoznak a következők: az igazságtalanság érzékelése, a szenvedés és az élet értelmének keresése. Ugyanakkor olyan gyakorlatok összességéről van szó, melyek során az ilyen problémák a legyőzésük szándékával kerülnek szembe. Ezért az a kérdés, hogy vajon a Szcientológia összhangban van-e ezzel a definícióval, annak a vizsgálatát jelenti, hogy vajon az élet ezen alapvető problémáinak leküzdésére kidolgozott gyakorlatok kombinációjáról van-e szó, vagy egy olyan hitrendszeréről, mely azok megmagyarázását szolgálja.

Ebben a tekintetben mindenekelőtt azt lehet megfigyelni, hogy *a Szcientológia központi gyakorlata, az auditálás valójában egy módot kínál a szenvedés legyőzésére*. Azt hirdeti, hogy az auditálásban való aktív és önkéntes részvételen keresztül javulni fog az egyén képessége, hogy szembenézzen a létezés problémáival, megoldja azokat, és mindannyiszor a tudati megismerés és a spirituális (lelki) jólét egy magasabb szintjét éri el.

A Szcientológia szertartásai arra töreksenek, hogy az egyént egy olyan szintre emeljék, ahol képes lesz saját életének tényezőit sorrendbe állítani és problémáit megoldani. A Szcientológia szerint az élet feszültségei arra készítetik az egyént, hogy figyelmét az anyagi világ felé fordítsa, és ezáltal jelentéktelené tegye önmaga, mint spirituális (szellemi) lény, illetve környezete megismerését. A megismerés és a tudat ezen eljelentéktelenítésének a következménye az, hogy egyre több probléma jön létre, például nehézségek a másokkal való kapcsolatokban, szenvedés, betegség és boldogtalanság. A Szcientológiának az a célja, hogy visszafordítsa az önismeret és öntudat szintjének csökkenését, és felébressze az egyént. Ezért bizonyos eljárásokon keresztül olyan megoldásokat indítványoz az élet alapvető problémáira, amelyek segítségével az egyén bővítheti önismeretét és öntudatát, talpra állíthatja tisztességét, erejét és alapvető képességeit. A tudatosabb és felkészültebb egyének jobb megismerésre lesznek képesek, és nagyobb készséget fognak mutatni arra, hogy az életüket megfelelően kezeljék és alakítsák. A Szcientológia auditálása és tanítása révén az emberek felismerhetik, hogy az élet valami értékes dolog, és képessé válnak arra, hogy elégedettségben és harmóniában éljenek másokkal.

A Szcientológia azt hirdeti, hogy gyakorlatain és tanításain keresztül az egyes személyek megszabadulhatnak bizonyos szenvedéseiktől, mint például az irracionális félelmektől és a pszichoszomatikus betegségektől, nyugodtabbakká, kiegyensúlyozottabbakká és energikusabbakká válhatnak, javulhat a kommunikációs készségük, javíthatják és újraéleszthetik a másokkal való kapcsolataikat, elérhetik személyes céljait, megszabadulhatnak kétségeiktől és gátlásaiktól, bizonyosságot és bizalmat szerezhetnek önmagukkal kapcsolatban, örömet érezhetnek, és világosan megérthetik, hogyan kell elérniük a boldogságot. Összegzésképpen, a Szcientológia úgy határozza meg önmagát, mint egy olyan eszközt, amelynek segítségével legyőzhető a szenvedés és az egyéni képességek egyenlőtlensége.

A vallás jelenlegi funkcionális definíciói között található egy másik elem, miszerint az adott vallás értelmezést, illetve magyarázatot ad-e az élet alapvető problémáira. Az emberi szenvedés okainak megmagyarázásán keresztül a legtöbb vallás indirekt módon enyhíti az ilyen szenvedések által okozott feszültségeket. Az ilyen vallások hívei számára az élet problémái – mivel értelmet nyernek – kevésbé érezhetők értelmetlennek, igazságtalannak és megmagyarázhatatlannak. A szenvedésre adott doktrínér magyarázatok ugyanakkor alapot adnak az ilyen szenvedés legyőzésére kidolgozott vallási gyakorlatok igazolására: az élet problémáinak okaira való rávilágítás egy olyan alapnak tekinthető, amelynek segítségével a legyőzésükre alkalmas akcióprogramokat lehet kidolgozni.

Ebben a tekintetben megfigyelhető, hogy a Szcientológia is *magyarázatok segítségével ad válaszokat az emberi szenvedésre*. A Szcientológia doktrínája különösen

részletesen fogalmaz, amikor leírja a szenvedés okait. Ezen doktrína szerint az egyén alapvetően jó és boldog, a szenvedés oka pedig a „reaktív elmében” található, amely világosan elkülöníthető az analitikus elmétől, és „engramokból” épül fel. Az *élet dinamikái* c. művében az alapító L. Ron Hubbard a következőket mondja:

„Az ember nem tekinthető pusztán reagáló állatnak. Képes az öndeterminizmusra. Van akaraterije. Rendszerint fejlett elemzőképessége van. Racionális, és csak akkor boldog és kiegyensúlyozott, ha megfelel saját alapvető személyiségének. Az egyén legkívánatosabb állapota a teljes öndeterminizmus...”

A reaktív elme az olyan elemzésmentes pillanatokban nyert tapasztalatok összességéből áll, amelyek fájdalmat tartalmaznak, valamint tényleges és egyértelmű ellentmondást az egyén fennmaradására nézve... Sérülés vagy betegség esetén az analitikus elme „öntudatlan” (eszmeletlen) állapotba kerül, és amennyiben fizikai fájdalom vagy az organizmus fennmaradása ellen ható tényezők vannak jelen, úgy az egyén egy engramot kap... Megfosztva a reaktív elmét a múltbeli fájdalom tartalmától, az egész organizmus az analitikus elme uralma alá rendelhető. Abban a pillanatban, amikor az ember vagy egy csoport ennek a képességnek a birtokába jut, az öndeterminizmus birtokába jutott. Amíg az engramok birtokolják a reaktív elmét, addig az irracionalitások nem múlnak el. (Hubbard, 1990:31–32.)

Ezért a Szcientológia szerint az emberi lény alapvetően jó, boldog és kiegyensúlyozott, boldogtalanságának gyökere pedig az engramokban található. Ennélfogva az auditálás gyakorlata, mint azt a Szcientológia indítványozza, az egyetlen alkalmas eszköz arra, hogy eltávolítsa az egyén engramjait, és hogy képessé te-

gye arra, hogy „Clearré” váljon, ami úgymond visszatéríti őt az „alapszemélyiség” állapotába. Mindkét előző idézőjeles kifejezés azt jelenti, hogy: „a teljes egységben és a lehető legmagasabb szintű racionalitás állapotában lévő, aberrációtól mentes Én... A Clear az, aki az auditáláson keresztül alapszemélyiséggé vált... Az *alapszemélyiség* változatlanul reagálókész az összes dinamika tekintetében, és alapvetően jó... Az alapszemélyiség erényei, jó tulajdonságai megszámlálhatatlanok. Szándékos bűnei és pusztító hatású drámai megnyilvánulásai nincsenek. Együttműködő, konstruktív és célratörő. Röviden szólva, szoros összhangban van azzal az ideállal, akit az emberiség ideálnak tekint. Ez az auditor aktív ismereteinek szükséges része, mivel az ettől való eltérések aberráció jelenlétére utalnak, és az ilyen elhajlások természetellenesek, erőltettek, és egyúttal nem képezik részét az egyén öndeterminizmusának.” (Hubbard, 1990:31-32.)

Összegzésképpen elmondható, hogy a Szcientológia oly módon ad választ az emberi szenvedésre, hogy a legtöbb vallásos tradícióhoz hasonlóan magyarázattal, és a magyarázat alapján a megoldásra alkalmas eszközzel szolgál. Az emberi szenvedés magyarázata az „engramokban” található. Az engramok olyan ismeretlen, erőteljes és nagy hatású gondolati képek, melyeknek tömege és energiája van. A szenvedés legyőzésére javasolt fő megoldás az auditálás gyakorlatából áll, ami lehetővé teszi az engramok felderítését és legyőzését. Az auditálás a szenvedésen való felülkerekedés egy módját jelenti, mivel azt hirdeti, hogy az egyén aktív és önkéntes részvételén keresztül sikerrel javíthatja azon képességét, hogy szembenézzen létének problémáival, megoldja azokat, és az önismeret, illetve spirituális (szellemi) jólét egyre magasabb szintjeit érje el.

A Szcientológia az igazságtalanságnak arra a megtapasztalására is választ ad, amely a képességek emberek közti egyenlőtlen megoszlásaként érzékelhető, azt hirdelve, hogy a képességek elvesztése, legalábbis részben, a múltban elkövetett bűnök és felelőtlenségek következménye. Ugyanakkor megoldást ad ezekre a veszteségekre is, amikor úgy írja le önmagát, mint az ilyen képességek visszanyerésére alkalmas módszert. Ezenfelül a Szcientológia választ kínál az értelem nélküli élet megtapasztalására és a halál megtapasztalására is, kijelentve, hogy az ember halhatatlan spirituális (lelki) lény, akinek a tapasztalatai túlmutatnak egyetlen életen, és megerősíti, hogy a halál egy átmenet, amelyen keresztül az egyén utat talál ahhoz, hogy újra visszanyerje tudatát. A Szcientológia Egyház tanítása szerint:

„Szükségtelen mondani, hogy az etika egy olyan tudomány, amit a Szcientológia nagyon komolyan vesz. Amint az ember rálép a Hídra (a teljes szabadság hídjára, ami a Szcientológia által kijelölt útvonal), és mind jobban önmagává válik, hasonlóképpen egyre etikusabbá is válik, és egyben úgy is tekinti ezt, mint a személyes felelősség ügyét, amely jóval túlmutat ezen az életén. A materialistákkal ellentétben, akik úgy hiszik, hogy a halál az élet, a tudat és az elszámoltathatóság végét jelenti, a Szcientológusok úgy tekintik, mint egy olyan átmenetet, amelyen keresztül az egyén magával viszi a múltját – azt a múltat, amiért továbbra is elszámoltatható. Azt is tudják, hogy a visszanyerhető képességek részben a bűnök és felelőtlenségek miatt vesztek el. Ezért az őszinteség, a tisztesség, a bizalom és a társaikkal való törődés többet jelent pusztán szavaknál. Ezek olyan elvek, amelyek szerint élni kell.” (Szcientológia kézikönyv, 1994: XXVI).

Következésképpen – amint funkcionalista szempontból jelenleg definiálható – a Szcientológia megfelel annak a vallási fogalomnak, hogy a különféle hitek egy olyan tárházát testesíti meg, amelyek segítségével az emberek egy csoportja értelmet tulajdonít az olyan alapvető problémáknak, mint az igazságtalanság, a szenvedés, és az élet értelmének kutatása, és olyan gyakorlatok tárházát jelenti, amelyek segítségével szembeszállhatnak az ilyen problémákkal, hogy legyőzzék azokat.

IV. A SZCIENTOLÓGIA ÉS A VALLÁS ELEMZŐ DEFINÍCIÓI

Egy másik formája annak, hogy a vallást hogyan lehet jelenleg definiálni a társadalomtudományokban, az elemző módszer, vagyis amikor a vallás jellemzése azokkal a különféle módszerekkel történik, amelyeket maga a vallás követ. Ebből a szempontból nézve úgy tekinthető, hogy az összes vallás között jelentős konszenzus létezik azokat a formákat illetően, melyeken keresztül a vallásos személy kifejezi vallásosságát, s amelyek segítségével lehetővé válik azokat a szempontokat megállapítani, amik az ilyen vallásosságot megtestesítik. E szempontok közé tartoznak az alábbiak:

- a) A csoport doktrínájának alapját képező hitek közreadása;
- b) A szertartási eseményeken és ajtossági cselekedetekben való részvétel;
- c) A végső realitással való közvetlen kapcsolat megtapasztalása;
- d) Vallási információk megszerzése, valamint
- e) Az evilági élet olyan változásainak vagy eredményeinek megtapasztalása, melyek a vallásosság más vonatkozásaihoz kapcsolódnak. (Stark és Gluck, 1985)

Ebből a nézőpontból annak a kérdésnek a feltevése, hogy vajon a Szcientológia vallás-e, egyenértékű annak a vizsgálattal, hogy a Szcientológia Egyház mint intézmény elvárja-e, hogy hívei vallások legyenek.

IV/1. A doktrína alapjainak közreadása

Továbbra is igaz, hogy a vallási intézmények elvárják, hogy híveik magukévá tegyék doktrínái elveit. (Stark és Gluck, 1985:256) Ebben a tekintetben megfigyelhető, hogy a Szcientológia Egyház egy olyan egymáshoz kapcsolódó egésznek alkot, amelynek jól áttekinthető szerkezete olyan, hogy hívei magukévá teszik a doktrína alapjait. Valójában a Szcientológia gyakorlata egyenlő részben áll az auditálásból és elveinek tanításából. Az Egyház azt hirdeti, hogy miközben az auditálás lehetővé teszi az egyén számára, hogy lássa, hogyan történik valami, az oktatás azt tanítja meg, hogy miért.

A tanfolyamokon használt anyag könyvekből, kiadványokból, filmekből és az Egyház alapítójának feljegyzett (rögzített) előadásából áll, amelyek tanulmányozása előre meghatározott sorrendben történik. Az anyagnak a hagyományos vallások kézírataival megegyező státusa van: nincs hozzá külön értelmezés vagy magyarázat. Ugyanakkor megkülönböztetett figyelmet fordítanak arra, hogy a tanítványok az alapító szavait „tisztá formában” kapják. A Szcientológusok úgy gondolják, hogy Hubbard úr egy egzakt és működőképes utat talált a lelki üdvözüléshez: ha a Szcientológia alapítójának valamelyik eljárását követve nem érjük el a várt eredményt, akkor annak az az oka, hogy nem sikerült pontosan megérteni vagy alkalmazni. Így nem kell számolni azzal a lehetőséggel, hogy Hubbard úr szavainak eredeti változatában valamilyen hiba van.

A Szcientológiát közvetlenül oktatókat „felügyelőknak” hívják, akik elismert szakemberek a tanulási technológia területén, és megfelelő képzettséggel és jártassággal rendelkeznek azoknak az akadályoknak a megtalálásában és leküzdésében, melyekkel a diákok szembekerülhetnek. A felügyelő szerepe is jól definiálható: az a személy, aki biztosítja, hogy a doktrína átadása megfelelő szinten történjen, és ne keletkezzenek különböző változatok vagy eltérő értelmezések. A felügyelő nem ad elő és nem indítványoz a diákoknak a témával kapcsolatos saját változatokat. A legkisebb részletekbe menően is tilos a felügyelőnek az anyagokkal kapcsolatos bármilyen jellegű szóbeli értelmezést indítványozni annak érdekében, hogy az eredeti anyag megváltoztatását meg lehessen előzni.

IV/2. Szertartásokon és ájtatossági cselekedetekben való részvétel

Egy másik forma arra, ahogyan a vallások, úgy látszik, elvárják híveiktől vallásosságuk kinyilvánítását, az a szertartásokon és az ájtatossági cselekedetekben való részvétel. E tekintetben meg lehet figyelni elsősorban, hogy a Szcientológia Egyház ugyanazokat a szertartásokat celebrálja, mint a többi vallási intézmény, például a vasárnapi istentiszteleteket, esküvőket, temetéseket és az újszülött gyerekek névadó ünnepségeit.

Nemcsak ezek azonban azok a kizárólagos tevékenységek, amelyek a Szcientológiában rituálisan rendszeresítve vannak. Az auditálás, a Szcientológia központi gyakorlata rituális tevékenység abban az értelemben, amelyet az antropológus ad ennek a kifejezésnek: egy rendkívül strukturált eljárásrend, amely szigorú szabályoknak felel meg, és aprólékosan ismétlődik. Valójában az auditálás az Egyház alapítója által kidolgozott, gondosan összeállított lépések so-

rozatán keresztül valósul meg, mely lépéseket változtatás nélkül kell követni. A Szcientológia Egyház számára a tudatosság magasabb állapotainak az eléréséhez az auditálás egy meghatározott pályát, egy pontos útvonalat követel meg. Az auditálást pontos tevékenységként határozzák meg, amelyet szabatosan kodifikáltak, és amely pontos eljárásrendeket követ:

„Az auditálás eljárásokat használ – az auditor által feltett pontos kérdéseket, vagy az általa adott pontos utasításokat, amelyek segítenek a személynek abban, hogy megtalálja a lelki gyötrelem területeit, rájöjjön dolgokra önmagával kapcsolatban, és javítson az állapotán. Sok-sok különböző auditálási eljárás létezik, és mindegyik fejleszti az egyén képességét, hogy szembenézzen létének egy részével, és kezelje azt. Amikor bármelyik eljárás pontosan meghatározott célját eléri, akkor befejezik az eljárást, és egy másikat lehet használni, hogy a személy életének egy másik részét célozzák meg.

Persze korlátlan számú kérdést lehetne feltenni – ezek vagy segítenek a személynek, vagy nem. A Dianetika és a Szcientológia vívmánya az, hogy L. Ron Hubbard elkülönítette a szellemi szabadság eléréséhez szükséges *pontos* kérdéseket és utasításokat.” (*Mi a Szcientológia?*, 1993:156)

Tehát megfigyelhető, hogy az auditálás egy pontos szertartás, és az ezen rítusban való ismételt részvétel a feltétel az egyén számára, hogy Szcientológusnak tekintsék.

IV/3. A végső valóság közvetlen tapasztalása

A leghagyományosabb vallások azt várják, hogy a híveik bizonyos időn belül eléri a végső valóság közvetlenebb vagy kevésbé közvetlen megtapasztalását. A vallásosságnak ez a dimenziója a

vallás lényegi definícióival áll összefüggésben, és mi ezt a vallás lényegi definícióiban fejtettük ki. Ezért rámutattunk arra, hogy azok a vallásos tapasztalatok, amelyek nem szokásosak vagy nem hétköznapiak, központi hellyel rendelkeznek a Szcientológiában. Mint más vallásoknál, az ilyen tapasztalások is bátorítást élveznek a vallás doktrínáinak megfelelően, és ezek szerinti értelmezést kapnak, továbbá a csoportot illetően a kozmikus látás helyességének a bizonyítékként kezelik azokat.

A Szcientológia úgy jelenik meg, mint egy fokozatos, világosan meghatározott és biztos út azon tudatosság tökéletesítéséhez, amely az egyéneket a lelki vakság állapotából a lelki létezés boldogságához vezet. Hívei számára azt ígéri, hogy végül az ilyen megnövekedett tudatosság lehetővé fogja tenni számukra, hogy tudatára ébredjenek halhatatlanságuknak, teljes szabadságot, mindentudást érjenek el, és közvetlenül megértsék az élet, a halál és a világegyetem értelmét.

A Szcientológia kitűzött célja az egyén, mint halhatatlan szellemi lény veleszületett adottságainak maradéktalan és teljes rehabilitációja. Az ilyen adottságok olyan helyzetbe hoznák, hogy teljes tudással okként lépjen fel az anyag, az energia, a tér, az idő, a gondolkodás és az élet dolgai felett. Ezen állapot elérésével az egyén képes lenne a végtelen közvetlen megértésére:

„Az Operatív Thetán szintjén az egyén, mint szellemi lény személyes halhatatlanságával foglalkoznak. A thetánnal az örökkévalóság viszonylatában foglalkoznak; de nem a mögötte található örökkévalóságról, hanem az előtte álló örökkévalóságról van szó.” (*Mi a Szcientológia?*, 1993:222)

Ezért megjegyezhetjük, hogy a Szciantológia Egyház azt várja, hogy hívei a vallás gyakorlati foglalkozásaiban való részvétel és tanainak az elsajátítása útján a tudatosság fokozatos tökéletesedését éri el, amely végül a végső valóság közvetlen tapasztalásához vezet.

IV/4. Vallásos ismeretek

A vallás analitikai definíciói szerint a vallási intézmények valószínűnek tartják, hogy híveik valamennyi információt ismerik a hitük, szertartásaik, írásaik és hagyományaik tekintetében. E várakozással összefüggésben megjegyezzük, hogy a Szciantológia gyakorlata az auditálás és a képzés egyenlő részeiből áll. A híveiktől elvárt kötelezettségvállalás abból áll, hogy a hívek elsajátítsák az alapvető tanok ismeretét. E tekintetben az Egyház leszögezi:

„Az auditáláson keresztül szabadabbá válunk. Ezt a szabadságot azonban *fokozni* kell azáltal, hogy tudjuk, hogyan *maradhatunk* szabadok. A Szciantológia axiómái tartalmazzák a reaktív elme anatómiáját, valamint azt a fegyelmezett viselkedésmintát és szakértelmet, ami az élet törvényeinek kezeléséhez és kontrollálásához szükséges. A Szciantológia gyakorlata tehát egyenlő részben áll auditálásból és a Szciantológia alapelveiben való képzésből, amely magában foglalja ezek alkalmazásának technológiáját is. Ha ismerjük azokat a mechanizmusokat, melyek által a lelki szabadság elveszíthető, ez már önmagában is szabadság, mivel az ember kikerül azok befolyása alól. Az auditálás megmutatja az egyénnek, *hogyan* történt valami, a képzés megtanítja, *miért.*” (Mi a Szciantológia?, 1993:164)

Ennélfogva megjegyezhető, hogy mint a legtöbb vallási hagyomány esetében, a mozgalom tanításainak átadását kedvezőnek látja a Szciantológia Egyház is. A vallási információk megszerzését ugyanaz a tan biztosítja azok jelképes jutalmazásán keresztül, akik megpróbálják azt elérni: Bárki, aki elsajátítja az elveinek az ismeretét, úrrá tud lenni az élet törvényein, és megszabadulhat azoktól a veszélyektől, amelyek a szellemi, lelki szabadságát fenyegetik.

IV/5. A mindennapi életben jelentkező következmények

Megfigyeltük, hogy a legtöbb vallási intézmény úgy véli, hogy a vallásos meggyőződéseiknek, a szertartásokon való részvételnek, a vallásgyakorlásnak és a fő tantételek ismeretének következményei lesznek híveik mindennapi életében. Amint a vallás funkcionális definícióira tett utaláskor taglaltuk, a Szciantológia alapvető dolognak tekinti azt, hogy a vallás gyakorlásán és alkalmazásán keresztül az emberek megszabadulnak az oktalan félelmektől, a pszichoszomatikus betegségektől, nyugodtabbak lesznek, jobb egyensúlyi állapotot, energiaszintet érnek el, jobban kommunikálnak, helyrehozzák és új életre keltik a másokkal való kapcsolataikat, személyes célokat érnek el, elhagyják kötelességeiket és gátlásaikat, önbizalomra tesznek szert, örömet éreznek, és világosan megértik, hogy hogyan éri el a boldogságot. Egy másik változás, amelyet a Szciantológia Egyház elvár híveitől, hogy arra készítetve őket, hogy auditorok legyenek, segítsenek másokon az olyan állapotok megváltoztatásában, amelyeken azok javítani kívánnak:

A Szciantológia úgy jelentkezik, mint egy fokozatos, pontosan meghatározott és biztos út a tudatosság megnövelésére, amely az egyéneket egy szellemi vakság állapotból a szellemi lét boldogságának állapotába kalauzolja.

„Óriási szükség van az auditorokra, mivel világos, hogy egyszerre csak egy embert lehet megmenteni. Más vallásoktól eltérően, ez a Szcientológiában végül is az auditor és a preclear között, négy szemközt történik. Sok Szcientológus tanul, hogy auditorrá váljon, és bárki megteheti ugyanezt, aki szeretne segíteni társainak. Nincs értékesebb cél, mint segíteni társainkat, és nincs jobb mód ennek a célnak az elérésére, mint auditorrá válni. Az auditorok alkalmazták, amit megtanultak, hogy ezzel másokon segítsenek, és megváltoztassák az állapotokat, bárhol is látják, hogy azok javításra szorulnak.

Ez a képzett Szcientológus küldetése, és megértésében, segítő szándékában és jártasságában rejlik minden, amit valaha egy jobb világról álmodtunk.”
(*Mi a Szcientológia?*, 1993:169)

Megfigyelhető tehát, hogy mint a legtöbb vallási intézmény, a Szcientológia Egyház is úgy véli, hogy a hitelveinek terjesztése, a szertartásaiban való részvétel, a végső valóság közvetlen átélése és fő tantételeinek ismerete hatással lesznek hívei mindennapi életére. Ezek a következmények magukba foglalják a saját életünk kezelésére irányuló képesség fejlesztését, a saját képességeink tökéletesítését, továbbá a tökéletesebb hajlandóságunkat és képességünket mások megsegítésére.

Összegzésképpen megjegyezhető, hogy a Szcientológia Egyház elvárja, hogy hívei vallásos személyek legyenek abban az értelemben, amelyet a vallás analitikai definíciói kölcsönöznek e kifejezésnek: keretet szolgáltat arra, hogy a hívei osztozhassanak a fő tantételeiben, és úgy véli, hogy azok, akik ebben részt vesznek, közvetlen tapasztalást szereznek a végső valóságról, információkat kapnak a hitük elveiről, és a mindennapi életükben megtapasztal-

hatják ezek következményét. Ennélfogva a vallás analitikai definíciói szerint a Szcientológia Egyház egy vallási intézményt alkot, mivel a híveivel szemben támasztott várakozások annak felelnek meg, amit az ilyen intézmények a vallásos egyénektől elvárnak.

V. A SZCIENTOLÓGIA ÉS A VALLÁS ELKÜLÖNÍTŐ DEFINÍCIÓI

Az antropológiában az „elkülönítő” szempont az, ami figyelmet fordít az adott kultúrában szereplő gondolatok osztályozására. Ez szemben áll azzal az „etikus” szemponttal, amely a társadalomtudományok egyik elméletének fogalmi osztályozásaiból kerül levezetésre. Eddig a pontig a vallás olyan definícióit alkalmaztuk, amelyeket elméleti szempontból vettünk, vagyis azon társadalomtudósok szempontjából, akik részt vesznek abban a jelenlegi vitában, amely arra vonatkozik, hogy mi alkot egy vallást, és mik annak a jellemzői. Ebben a szakaszban a társadalom résztvevőinek *elkülönítő* szempontját vizsgáljuk.

Ha megkérdezzük, hogy a Szcientológia *elkülönítő* szempontból vallás-e, meg kell kérdezni, hogy azt annak tekintik-e azokban a specifikus kulturális összefüggésekben, amelyek között az a tevékenységét folytatja. Mivel a Szcientológia Egyház nemzetközi intézmény, ezek az összefüggések számos országban megtalálhatók. Mivel ezek komplex társadalmak, számos alcsoportot foglalnak magukban: Maguk a Szcientológusok, a kormányzati intézmények és a vallási szaktárgyak diákjai, hallgatói tartoznak azok közé, akik nyilvános kijelentéseket tettek e tárgykörre vonatkozóan.

Először is meg lehet figyelni, hogy *maguk a Szcientológusok* a Szcientológiát vallásként mutatják-e be írásukban és hivatalos dokumentumaikban. (Lásd pél-

dául: *Mi a Szcientológia?*, 1993:1, 7, 141, 147; *Mi a Szcientológia?*, 1994:III)

Tekintettel a *kormányzati intézményekre*, a Szcientológiáról jogi és adómentességi szempontokból megállapították, hogy azokban az országokban, amelyekben a tevékenységeit folytatja, vallás. Azok a kormányzati szervek, amelyek kifejezetten kinyilvánították, hogy a Szcientológia vallás, a következők:

Végrehajtó ágazati szervezetek:

Bajorország Oktatásügyi és Kulturális Minisztériuma, 1973; az Egyesült Államok Külügyminisztériuma, 1974; Angers-i Társadalombiztosítási Ügynökség, Franciaország, 1985; Bevándorlási és Honosítási Nemzeti Hivatal, Egyesült Államok, 1986; Shöneberg Kerület, Berlin, Németország, 1989.

Adóügyi szervezetek:

Zürichi Igazgatási és Pénzügyi Osztály, Svájc, 1974; Floridai Adóügyi Osztály, Egyesült Államok, 1974; Ausztráliai Adóhivatal, 1978; Kaliforniai Társulati Adóhivatal, 1981; Kanadai Adó- és Vámügyi Igazgatóság, 1982; Pau-i Adóhivatal, Franciaország, 1987; Amszterdami Társasági Adóellenőr, Hollandia, 1988; Utah-i Adóügyi Bizottság, Egyesült Államok, 1988; New York City Adóügyi Bizottsága, Egyesült Államok, 1988; Szövetségi Pénzügyi Hivatal, Németország, 1990; Monzai Adóügyi Bizottság, Olaszország, 1990; Leccói Adóügyi Bizottság, Olaszország, 1991; az Egyesült Államok Adóhivatala, 1993; Kaliforniai Foglalkoztatástervezési Igazgatóság, Egyesült Államok, 1994.

Bírósági testületek:

Washington D.C.-beli Fellebbviteli Bíróság, Egyesült Államok, 1969; District of Columbia Bírósága, Egyesült Ál-

lamok, 1971; St. Louis-i Bíróság, Missouri, Egyesült Államok, 1972; Ausztráliai Bíróság, Perth, Ausztrália, 1970; Stuttgarteri Körzeti Bíróság, 1976; Müncheneri Bíróság, Németország, 1979; Párizsi Fellebbviteli Bíróság, 1980; Oregon Állam Fellebbviteli Bírósága, 1982; az Egyesült Államok Washingtoni Körzeti Bírósága, 1983; Massachusettsi Felsőfokú Bíróság, 1983; Ausztrália Főállamügyész Hivatala, 1973; Ausztrália Legfelsőbb Bírósága, 1983; Kalifornia Központi Körzeti Bírósága, Egyesült Államok, 1984; Vancouveri Fellebbviteli Bíróság, 1984; Stuttgarteri Körzeti Bíróság, Németország, 1985; Müncheneri Fellebbviteli Bíróság, Németország, 1985; Padovai Bíróság, Olaszország, 1985; Bolognai Bíróság, Olaszország, 1986; Hamburgi Regionális Bíróság, Németország, 1988; Berlini Bíróság, Németország, 1988; Frankfurti Bíróság, Németország, 1989; Müncheneri Bíróság, Németország, 1989; Hannoveri Bíróság, Németország, 1990; Milánói Bíróság, Olaszország, 1991; Hamburgi Közigazgatási Bíróság, Németország, 1992; Németországi Legfelsőbb Bíróság, 1992; New York Bírósága, 1994; Olaszországi Adóügyi Bíróság, 1994; Zürichi Körzeti Bíróság, Svájc, 1994; Olaszországi Legfelsőbb Bíróság, 1995.

Végül, a *társadalomtudósok által végzett tanulmányok* rendszerint vallásként utalnak a Szcientológiára, az *új vallási mozgalmak* növekvő csoportja részének tekintve azt.

Az egyik első, Szcientológiára vonatkozó tanulmányban, a *Vallási mozgalmak a korabeli Amerikában* című könyvben a Harriet Whitehead által írott cikk „teljesen a zsidó–keresztény hagyományon kívül eső vallási mozgalmak növekvő csoportján belül” helyezi el azt. (1974:547)

Hasonló módon, a Roy Wallis által írott „*Az Út a teljes szabadsághoz: a Szcientológia*” című könyvben a Harriet Whitehead által írott cikk „teljesen a zsidó–keresztény hagyományon kívül eső vallási mozgalmak növekvő csoportján belül” helyezi el azt. (1974:547)

tológia szociológiai elemzése” című monográfia (1977), amely azt a történelmi fejlődést, valamint azon hitelvi és szervezeti átalakulásokat elemzi, amelyek a Dianetikától a Szcientológiába vezető átmenet alatt következtek be, a tanulmány tárgyát egyértelműen az új vallási csoportokon belül helyezi el. Wallis a Szcientológiát olyan vallásnak tekinti, amely különösen a korabeli nyugati társadalom vallási piacához igazodik – amint Wilson évekkel később erre rámutatott. Az azon előnyökre helyezett hangsúly, amelyekben a tagok részesülni fognak az e világon folytatott vallásos gyakorlatuknak köszönhetően, a megkülönböztető szóhasználat alkalmazása, valamint egy bürokratikus és ésszerűen felépített szervezet a korabeli nyugati értékeket tükrözi, mivel „a világban az élet racionalizálása létrehozta azokat az intézményeket, melyek által a megváltás a racionalizmusba vetül”. (1976:246)

Frank Flinn, a *„Szcientológia, mint technológiai buddhizmus”* című tanulmányában, amely az *Alternatívák a főbb amerikai egyházak számára* című kötethez tartozik, azt hangoztatja, hogy a Szcientológia „a legérdekesebb az új vallási mozgalmak közül” (1983:89), mégpedig azért, mert „több közeli hasonlóságot is mutat a buddhizmussal”. (93)

A szektarianizmus társadalmi dimenziói című, 1990. évi könyvének egyik fejezetében Bryan Wilson határozottan állítja, hogy a Szcientológia „szekularizált vallás”, majd rámutat, hogy megfelel a vallásokra rendszerint jellemző 20 tételpontról álló felsorolásnak, felvetve, hogy a „Szcientológiát valóban vallásnak kell tekinteni, mégpedig azon metafizikai

tanítások tekintetében, amelyeket támogat (és nem azért, mert a szervezetét egyházként írja le), ez olyan vallás, amely a korabeli társadalom sok gondját tükrözi.” (1990:288) Azzal a kérdéssel egészíti ki elemzését: „Ha javaslatot kellene tenni arra, hogy milyen a modern vallás, talán a Szcientológia megfelelné ennek, mert beleillik abba a szekularizált világba, amelyben működik, és amelyből szervezett struktúrájának és gyógyítási feladatainak legnagyobb részét meríti.” (1990:288)

*Arra a
következtetésre
jutbatunk, hogy a
Szcientológia
vallás minden
szempontból, amely
létezik a vallás
meghatározásának
a jelenlegi
megvitatása során.*

A Szcientológia úgy szerepel itt, mint az új vallási mozgalmakat tanulmányozó néhány legfontosabb könyvben vizsgált egyik csoport: *Új vallási mozgalmak: Gyakorlati bevezetés* Eileen Barker professzortól (1992), valamint *Az amerikai vallások enciklopédiája* és a J. Gordon

Melton által írt *Amerikai vallásgyakorlatok enciklopédikus kézikönyve* (1992). A Szcientológia taglálásra kerül még, egyéb új vallási csoportokkal együtt, a James Beckford (1985) által írt *Vallásgyakorlati polémiák: társadalmi válaszok az új vallási mozgalmakra* című könyvben; a Thomas Robbins (1991) által írt *Vallásgyakorlatok, áttért személyek és karizma: az új vallási mozgalmak szociológiája* c. könyvben, valamint a Massimo Introvigne és Jean Francois Mayer (1993) által írt *Az új vallások Európája* című könyvben.

Összefoglalásként, a tapasztalati szempont elfogadásával megfigyelhetjük, hogy a Szcientológiát vallásnak tekintették azokban a kulturális összefüggésekben, amelyekben a tevékenységét kifejtette, idesorolva a kormányzati szervek nyilatkozatait és az Egyház tagjainak, valamint az új vallási mozgalmak

mak tanulmányozásait végző társadalomtudósok által tett kijelentéseket is.

VI. KÖVETKEZTETÉSEK

Az itt lefolytatott elemzés eredményeként arra következtethetünk, hogy minden olyan megvilágításban, amely e kifejezés definíciójának jelen taglalásakor a társadalomtudományokban megtalálható, és amelyet a jelen munkában áttekintettünk, a Szcientológia vallás.

A legtöbb olyan valláshoz hasonlóan, amelyek nemzetközileg az utóbbi néhány évtized „vallásos kovászát” alkotják (a keleti eredetű vallások, a pünkösdiség és többek között az afroamerikai vallások), azok a vallási gyakorlatok, amelyek nem szokásosak és nem hétköznapiak, központi helyet foglalnak el a Szcientológiában. Éppen úgy, mint más vallásoknál is, az említett tapasztalatok részben tantétel által motiválva, szabályozva és értelmezve fordulnak elő, részben pedig a csoport által képviselt kozmikus meglátás helyességének a bizonyítékeként jelennek meg. Következésképpen, a Szcientológia megfelel a társadalomtudományokban jelenleg használatos *lényegi* definícióknak.

A Szcientológia a vallások fogalmának is megfelel, mivel azt jelenleg *funkcionalista* megvilágításból határozzák meg, ugyanis a hitek olyan tömegét alkotja, amelyen keresztül az emberek egy csoportja jelentést ad olyan alapproblémáknak, mint az igazságtalanság, a szenvedés és az élet értelmének a keresése, olyan gyakorlatokkal együtt, amelyeken keresztül szembenézhetnek ezekkel a problémákkal, hogy leküzdjék azokat.

A legtöbb valláshoz hasonlóan, a Szcientológia azt állítja, hogy feltárta az

élet rejtelmét. Nem határoz meg nyíltan önkényes értelmet az ember életére vonatkozóan; azt állítja, hogy annak a *valódi* értelmét fedezte fel. Amikor ezt teszi, megkülönbözteti magát a humanista megvilágításoktól: Nem javasol vagy ajánl értékeket és etikai normákat, hogy értelmet adjon az emberi életnek; ellenkezőleg, azt állítja, hogy ismeri, mi *valójában* az ember, és mi az életének az értelme. Ugyanakkor a tudományokéhoz hasonló szókészlet használata mellett világosan különbözik azoktól, tekintettel arra, hogy nem szándékozik kizárólag leírni azt, hogy hogyan mennek végbe a dolgok, nem fogalmaz meg kérdéseket és nem is szolgáltat feltevéseket az ellenzéke számára, továbbá nem ad meg esetleges módosítást, hanem kijelenti, hogy felfedezte az igazi okokat, és felajánlja ismereteinek megosztását. Ennélfogva a Szcientológia megfelel azoknak az *összehasonlító* definícióknak, amelyek a vallást jellemzik, megkülönböztetve magát a humanista megvilágításoktól.

A Szcientológia Egyház elvárja, hogy a hívei vallásos személyek legyenek abban az értelemben, amelyet a vallás *elemző* definíciója kölcsönöz ennek a kifejezésnek. A meggyőződések összefüggő rendszerét nyújtja, és ezáltal a hívei megoszthatják a fő tantételeit. Elvárja, hogy hívei részt vegyenek a rituális tevékenységekben, elérve a végső valóság közvetlen megtapasztalását, továbbá információkat szerezzenek a hitelveikről és mindennapi életükben tapasztalják azok hatásosságát. Ezért a vallás *elemző* definíciói szerint a Szcientológia Egyház egy vallási intézményt alkot, mivel a várakozásai a híveivel szemben megfelel annak, amit az ilyen intézmények a vallásos emberektől elvárnak.

Végül egy *elkülönítő* szempontot elfogadva megfigyelhető, hogy a Szcientológiát vallásnak tekintik a legtöbb olyan kulturális környezetben, amelyben a tevékenységét kifejtette, ide sorolva a kormányzati intézményeknek, az Egyház tagjainak és azon társadalomtudósoknak a nyilatkozatait, akik új vallási mozgalmakat tanulmányoztak.

Ebben a tanulmányban a Szcientológia és a vallásnak a társadalomtudományok területén alkalmazott modern definíciói közötti összefüggést vizsgáltuk. Azonban úgy tűnik, hogy a Szcientológia megfelel az antropológiában és a szociológiában egyaránt „klasszikusnak” tekintett vallási definícióknak is. A szociológia területén Max Weber, akit a vallásszociológia „atyjának” tekintettek, nem kívánta definiálni ezt a kifejezést. (Weber 1964:1) Helyette az ismert vallásokat inkább számos különböző típusba sorolta, melyeket nagy számú kritériumok szerint osztott fel. Úgy látszik, hogy a Szcientológia az „üdvözítő vallások” egy bizonyos típusának felel meg, amelyeket úgy ábrázolnak, mint a szellem reinkarnálódásából vagy a születés és halál ciklusából a szabadságba vezető utat. (Weber 1964:146) Az üdvözítő vallások között a Szcientológia a weberi kritériumok szerint azok közé sorolható, amelyeket:

- olyan próféta alapított, aki olyan doktrínát hozott létre, amely lehetővé teszi az emberiség üdvözülését (Weber, 1964:46);
- amelyek rendszerezett szertartásokkal rendelkeznek olyan átfogó törvények keretében, amelynek az ismerete külön képzést követel meg (Weber, 1964:154);
- amelyek határozottan állítják, hogy az üdvözülés az önvédelemre irá-

nyuló vallásos igyekezettel érhető el (Weber, 1964:156);

- amelyek olyan eljárásmodot alakítottak ki, melynek révén elérhetővé válik a személy vallásos felszentelése (Weber, 1964: 156); és

- amelyek azt hangoztatják, hogy a személy felszentelése emberfölötti erők megszerzését és emberfölötti cselekedetek végrehajtásának lehetőségét vonja maga után. (Weber 1964:157)

A Szcientológia és Weber kategóriái szerint meghatározott üdvözítő vallás e típusa közötti összefüggés világos kifejezést nyer a *Mi a Szcientológia?* alábbi bekezdésében:

„Szemben azokkal, akik azt tanítják, hogy az ember nem tökéletesedhet, és hogy a testben töltött mintegy hetven év mindaz, amire az ember számíthat, vannak állapotok, amelyek magasabbak, mint a halandó emberé. Az OT állapot létezik, és az emberek elérik azt. Mint bármely más előnyt a Szcientológiában, ezt is fokozatosan érik el... Az élet egyes csodái első ízben az OT szinteken válnak teljesen láthatóvá. Ezek a csodák nem utolsó sorban a halhatatlanság megismerését, valamint a születés és a halál ciklusától való megszabadulást jelentik. Az út létezik, és világosan ki van jelölve. Az ember feladata csupán az, hogy a lábát a létra első fokára helyezze, és Clearré emelkedjék, majd utána felfelé haladjon az Operatív Thetán szintjéig. Az auditálás lehetővé teszi, hogy az egyén áthidalja a homo sapiens drogokkal, fájdalommal, problémákkal, zűrzavarral és félelmekkel zsúfolt állapota és a szellemi lény magasabb állapota és szabadsága közötti távolságot. Ezek az állapotok csak az auditáláson keresztül érhetőek el. Azonban léteznek,

elérhetőek, és teljes mértékben visszaál-
lítják egy lény eredeti képességeit. (*Mi a
Szcientológia?*, 1993:222–223)

Az antropológia területén a vallás
legklasszikusabbnak tekintett definíció-
ját Sir Edward Tylor adja, aki úgy jel-
lemzi azt, mint „a szellemi lényekben
való hitet”. (Evans-Pritchard 1976:14–15)
Ezzel a definícióval kapcsolatban és
mint már közöltük, a Szcientológia köz-
ponti meggyőződése az, hogy az ember
egy thetán, azaz egy szellemi lény. E te-
kintetben a Szcientológia kézikönyv azt
mondja olvasóinak:

„Te egy thetán vagy, egy szellemi
lény. Nem a szemed, nem az agyad, ha-
nem te magad. Neked *nincs* thetánod,
valami olyasmi, ami tőled elkülönülten
létezik; te *vagy* a thetán. Te nem a *thetá-
nodról* szoktál beszélni; te *magadról* szok-
tál beszélni. Jóllehet, abból, amit a Szi-
entológia igaznak tart, sok minden
visszhangként ismételhető számos nagy
filozófiai tanításban, de az, amit ajánl,
teljesen új: Egy pontos utat, amelyen ke-
resztül bárki visszanyerheti szellemi én-
jének igazságát és egyszerűségét...”
(*Szcientológia kézikönyv*, 1994:III)

Alejandro Frigerio

A szerzőről

Alejandro Frigerio, aki az Argentínai Katolikus Egye-
tem Szociológia tanszékének docense, és aki a Tudományos
Kutatás Nemzeti Tanácsának kiegészítő kutatója, megkapta a
Licenciatura en Sociologia címet az Argentín Egyetemen,
és a Filozófia Doktora címet antropológiából a Kaliforniai
Egyetemen, 1989-ben Los Angelesben.

Alejandro Frigerio, Associate Professor of Graduate
jelenleg mint a Sociedad y Religión tudományos folyóirat

társszerkesztője. Frigerio professzor 1982 óta széles körben
publikált cikkeket a vallás témájáról Argentína, Brazília és
az Egyesült Államok tudományos folyóirataiban. Négy kö-
tetet szerkesztett az új vallások mozgalma tudományos ta-
nulmányáról, és ő az egyik szerzője, Gimez el Pastor mel-
lett az El fenómeno religioso de la década című könyvnek,
mely Argentína leghíresebb pünkösdi lelkészének munká-
it elemzi. Frigerio professzor rendszeresen segít megszer-
vezni Latin-Amerika Vallási Alternatíváinak Konferenciá-
ját, amelyen évente részt vesznek Latin-Amerika minden
országának vallástudósai.